

۱۴۰۸۸۹۸

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راه‌های علمی اثبات دعوا
در فقه و حقوق اسلامی

www.ketab.ir

مؤلفین:

طاهره فرمنش - دکتر علی تقی خانی

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: فرمنش، طاهره، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: راه‌های علمی اثبات دعوا در فقه و حقوق اسلامی / مولفین طاهره فرمنش، علی تقی‌خانی.
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۴ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۷۳-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: ادله اثبات دعوی (فقه)
موضوع	: Evidence, Demonstrative (Islamic law)
موضوع	: ادله اثبات دعوی -- ایران
موضوع	: Evidence, Demonstrative-- Iran
شناسه افزوده	: تقی‌خانی، علی، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ر۲ ف۴/۴/۱۹۵ BP
رده بندی دیویی	: ۳۶۷.۲۳۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۳۹۵

نام کتاب	: راه‌های علمی اثبات دعوا در فقه و حقوق اسلامی
ناشر	: چتر دانش
مؤلفین	: طاهره فرمنش - دکتر علی تقی‌خانی
نوبت و سال چاپ	: دوم - ۱۴۰۰
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۷۳-۱
قیمت	: ۴۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - کوچه نوروز - پلاک ۱۳

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۷۸۹۱۵ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۸۹۰۵۹

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

چکیده

پیشرفت‌های روزافزون علم و فناوری در همه عرصه‌های زندگانی بشری از جمله عرصه علوم قضایی، موجب شده است تا استفاده از راه‌های علمی اثبات در این سیستم بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. در عین حال این راه‌ها به دلیل داشتن توانایی ایجاد اقناع در وجدان متصدی امر قضاوت؛ یعنی قاضی، و تسهیل و تسریع کشف حقیقت در پرونده‌های مطروحه، بیشتر از ادله دیگر در مسیر صدور حکم مورد استفاده قرار می‌گیرند و این مسئله ایجاب می‌کند که این راه‌ها شناسایی و ارزش اثباتی آنها مورد بررسی قرار گیرد.

کتاب حاضر با طرح راه‌های علمی اثبات دعوا در فقه و حقوق اسلامی، سعی بر آن دارد که غالب این راه‌ها را که هم اکنون در سیستم قضایی و پلیس علمی در اولین مراحل رسیدگی از آنها استفاده می‌شوند ذکر و ارزش اثباتی آنها را از منظر فقه که مبنای فواین علوم در حقوق اسلامی است؛ هم چنین از منظر حقوق، مورد تحلیل قرار دهد. در این راستا مسئله را در پنج فصل بیان نموده ایم. در فصل نخست به تبیین مفاهیم و کلیاتی که برای درک بهتر این راه‌ها بدان نیازمندیم، پرداخته سپس در فصل دوم به ذکر جایگاه ادله اثبات دعوا در فقه و حقوق اسلامی و در فصل سوم گستره راه‌های علمی اثبات دعوا شده و در فصل چهارم رویکرد فقه و حقوق اسلامی به ارزش اثباتی این راه‌ها مورد تحلیل قرار گرفته است. و در نهایت در فصل پنجم نتایج، بررسی و پیشنهادها بیان شده است. لازم به یادآوری است که آنچه در نوشته‌ی حاضر آمده جامعیت و مانعیت ندارد و ممکن است با پیشرفت‌های روزافزون علم، راه‌های دیگری به کمک سیستم‌های قضایی در جوامع بشری ارائه شود.

فهرست

مقدمه.....	۱۲
فصل اول: کلیات و مفاهیم.....	۱۵
۱. ۱. کلیات.....	۱۶
۱. ۱. ۱. بیان مسئله‌ی تحقیق.....	۱۶
۱. ۱. ۲. سوالات تحقیق.....	۱۶
۱. ۱. ۳. فرضیات تحقیق.....	۱۷
۱. ۱. ۴. ضرورت و اهداف تحقیق.....	۱۷
۱. ۱. ۵. پیشینه تحقیق.....	۱۷
۱. ۱. ۶. نتایج علمی و عملی تحقیق.....	۱۸
۱. ۲. مفاهیم.....	۱۸
۱. ۲. ۱. دلیل.....	۱۸
۱. ۱. ۱. معنای لغوی و اصطلاحی.....	۱۸
۱. ۱. ۱. ۱. معنای لغوی.....	۱۸
۱. ۱. ۱. ۲. معنای اصطلاحی.....	۱۹
۱. ۲. ۲. اهمیت دلیل.....	۲۴
۱. ۲. ۳. تحصیل دلیل.....	۲۷
۱. ۱. ۱. ۱. تحصیل دلیل در امور حقوقی.....	۲۷
۱. ۱. ۲. ۱. ۲. تحصیل دلیل در امور کیفری.....	۲۸
۱. ۲. ۴. اصل قانونی بودن دلیل.....	۳۲
۱. ۲. ۵. حصر یا عدم حصر تحصیل دلیل.....	۳۵
۱. ۲. ۵. ۱. نظر فقها.....	۳۵
۱. ۲. ۵. ۲. نظر حقوق دانان.....	۳۷
۱. ۳. اثبات.....	۳۹
۱. ۳. ۱. معنای لغوی و اصطلاحی.....	۳۹
۱. ۳. ۱. ۱. معنای لغوی.....	۳۹
۱. ۳. ۱. ۲. معنای اصطلاحی.....	۴۰
۱. ۳. ۲. اهمیت اثبات.....	۴۲
۱. ۳. ۳. مرحله ثبوت حق، مرحله اثبات حق.....	۴۴

۴۷	..... ۱. ۴. ۱. دعوا
۴۷	..... ۱. ۴. ۱. ۱. معنای لغوی و اصطلاحی
۴۷	..... ۱. ۴. ۱. ۱. معنای لغوی
۴۷	..... ۱. ۴. ۱. ۲. معنای اصطلاحی
۴۹	..... ۱. ۴. ۲. انواع دعوا
۵۰	..... ۱. راه‌های علمی
۵۰	..... ۱. ۵. ۱. تعریف راه‌های علمی
۵۰	..... ۱. ۵. ۲. اهمیت راه‌های علمی
۵۳	..... فصل دوم: جایگاه ادله اثبات دعوا در فقه و حقوق اسلامی
۵۴	..... ۱. ۲. تعریف ادله اثبات دعوا
۵۵	..... ۲. ۲. عناصر ادله اثبات دعوا
۵۵	..... ۲. ۳. سلسله مراتب ادله در دادرسی
۵۷	..... ۲. ۴. سبب تحول ادله در ادوار تاریخ
۵۸	..... ۱. ۴. ۲. دوره اعتبار تام رؤسای قبایل (اطلاق گرایی)
۵۹	..... ۲. ۴. ۲. دوره آزمایش الهی و قتال قضایی (دوئل)
۶۰	..... ۲. ۴. ۳. دوره دلایل قانونی
۶۰	..... ۲. ۴. ۴. دوره دلایل معنوی (اقتناع وجدان قاضی)
۶۱	..... ۲. ۴. ۵. دوره دلایل علمی
۶۲	..... ۲. ۵. جایگاه ادله در فقه و حقوق اسلامی
۶۲	..... ۱. ۵. ۱. در فقه اسلامی
۶۴	..... ۲. ۵. ۲. در حقوق اسلامی
۶۶	..... ۲. ۶. نتیجه فصل
۶۷	..... فصل سوم: گستره راه‌های علمی اثبات دعوا
۶۹	..... ۱. ۳. راه‌های علمی در دعاوی مدنی
۷۰	..... ۱. ۳. ۱. ۱. اثبات نسب
۷۶	..... ۲. ۳. ۱. ۲. ادله الکترونیکی
۷۷	..... ۱. ۳. ۱. ۲. ۱. معنای دلیل الکترونیکی
۷۷	..... ۲. ۳. ۱. ۲. ۲. تفاوت دلیل الکترونیکی و سنتی

۷۹	مشکلات ارائه دلیل الکترونیکی	۳.۱.۲.۳
۸۳	ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی	۳.۱.۲.۴
۸۵	راه‌های علمی در دعاوی کیفری (جزایی)	۳.۲
۸۹	زیست‌شناسی مولکولی (DNA)	۳.۲.۱
۹۰	پیشینه	۳.۲.۱.۱
۹۰	ساختار	۳.۲.۱.۲
۹۱	اهمیت «دی ان ای» در دعاوی	۳.۲.۱.۳
۹۴	اثر انگشت	۳.۲.۲
۹۴	تعریف اثر انگشت	۳.۲.۲.۱
۹۵	پیشینه انگشت نگاری	۳.۲.۲.۲
۹۶	کاربردهای انگشت نگاری	۳.۲.۲.۳
۹۷	توانایی تشخیص هویت	۳.۲.۲.۴
۹۸	خون	۳.۲.۳
۹۸	ساختار	۳.۲.۳.۱
۹۹	اهمیت	۳.۲.۳.۲
۱۰۰	موها	۳.۲.۴
۱۰۰	پیشینه	۳.۲.۴.۱
۱۰۱	ساختار	۳.۲.۴.۲
۱۰۱	اهمیت	۳.۲.۴.۳
۱۰۲	لکه‌های منی و تراوش‌های مهلی	۳.۲.۵
۱۰۲	تعریف	۳.۲.۵.۱
۱۰۳	اهمیت	۳.۲.۵.۲
۱۰۳	بزاق دهان	۳.۲.۶
۱۰۴	آدرار و مدفوع	۳.۲.۷
۱۰۵	محتویات معده	۳.۲.۸
۱۰۵	مصرف الکل و مواد مخدر	۳.۲.۹
۱۰۶	آثار تیراندازی	۳.۲.۱۰
۱۰۶	چهره نگاری	۳.۲.۱۱

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید پیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسندگان قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به متصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش